

психологічна просвіта

Валентина МЕТЕЛЮК

4 **Допомагаємо вихователю зрозуміти дитину**

З огляду на брак життєвого досвіду та практичних умінь, дітям складно самостійно оцінити ту чи ту ситуацію й розв'язати її відповідно до моральних норм. Зрозуміти й підтримати кожну дитину має педагог. Ці вміння залежать і від знань психології дошкільників і від рівня психологічної культури вихователя. Тому допомога практичного психолога інколи буває для нього нагальною

консультація

Людмила ТЕРЕЩЕНКО,
Наталія ВИШИНСЬКА

13 **Уперта дитина: тонкощі взаємодії**

Іноді затятість упертої дитини смішить близьких дорослих, іноді дратує, а часом майже доводить до сказу — адже ситуації бувають різні, а дитина, наче навмисно, опирається саме тоді, коли це зовсім недоречно. Утім чи завжди впертість дитини — негативна риса характеру, яку треба викорінювати?

науково-методичне забезпечення

Ярослав ДРАБ

20 **Сприяємо розвитку дітей зі складною поведінкою**

Деякі діти дошкільного віку зовсім не відповідають певній нормі, яку встановлює соціальне оточення: вони надміру рухливі, галасливі, забудькуваті, нав'язливі, не можуть зосередитися на жодній справі... Звісно, це засмучує батьків, а іноді заводить у глухий кут і вихователів дошкільних закладів. Про що може свідчити складна поведінка дитини та як у такій ситуації діяти дорослим?

організаційно-методична робота

Вікторія БІЛОПОЛА

28 **Психолого-педагогічний супровід дітей із синдромом дефіциту уваги та гіперактивності в дошкільному закладі**

Доволі часто батьки і педагоги скаржаться: «За ним неможливо встежити», «Вона така нетерпляча, ніколи не завершує розпочату справу» тощо. Зазвичай з цих скарг розпочинається робота практичного психолога, спрямована на допомогу гіперактивним дітям. Утім для того щоб ця діяльність була ефективною та мала позитивний вплив на розвиток дітей, у дошкільному закладі має бути створена ефективна система психолого-педагогічного супроводу цієї категорії дітей

Олена КАЛІМАН

34 **Карта психологічного супроводу розвитку дитини — від адаптації до готовності до школи**

Щоб забезпечити індивідуальний підхід до кожної дитини, практичний психолог має відстежувати динаміку її розвитку. А відтак корегувати розвивальну взаємодію з нею та просвітницьку роботу з батьками та педагогами. Допоможе в цьому фахівцю карта психологічного супроводу розвитку дитини

ПСИХОЛОГІЧНА ПРОСВІТА

З огляду на брак життєвого досвіду та практичних умінь, дітям складно самостійно оцінити ту чи ту ситуацію й розв'язати її відповідно до моральних норм. Зрозуміти й підтримати кожну дитину має педагог. Ці вміння залежать і від знань психології дошкільників і від рівня психологічної культури вихователя. Тому допомога практичного психолога інколи буває для нього нагальною

Валентина МЕТЕЛЮК,
викладач кафедри педагогіки і психології Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка

Допомагаємо вихователю зрозуміти дитину

Колектив групи утворюють доволі різні діти: обдаровані, надто рухливі, ті, які пережили розлучення батьків, були свідками трагічних подій, діти різних національностей тощо. Кожна дитина уже **має власну життєву історію**. Тож вихователю дошкільного закладу доводиться розв'язувати чимало складних проблем, враховувати індивідуальні особливості й потреби кожної дитини. Досягти позитивних результатів у цій справі нелегко. Адже трапляються діти, які відмовляються жити за визначеними правилами, прислухатися до думки сторонньої їм людини.

Психологічний аналіз **найтипівіших проблемних ситуацій** в діяльності вихователя, допоможе віднайти найліпші та найпродуктивніші способи зрозуміти кожну дитину та підтримати її.

Сприяти успішній соціальній адаптації

Деякі діти усіляко уникають контактів з вихователем або навіть бояться його. Таку **поведінку часто зумовлюють** індивідуальні особливості дошкільників, зокрема слабкість нервової системи. Ще одна закономірна причина полягає в тому, що коли від народження діти перебувають в обмеженому колі спілкування, вони відтак проявляють насторожене ставлення до чужих дорослих. Утім, поступово звикаючи до нового оточення, діти позбуваються відчуття страху та все активніше спілкуються як з однолітками, так і з педагогом.

Однак не завжди ситуація поліпшується. **Відсутність позитивних зрушень у поведінці є індикатором** несправедливого ставлення вихователя до конкретної дитини або його неспроможність порозумітися з нею. Діти доволі чутливі до ставлення дорослих, тож і дефіцит уваги та доброзичливого ставлення до себе переживають дуже гостро. Це призводить до ревнощів та фрустрації.

Деякі діти, не відчуваючи до себе належної уваги, намагаються її привернути. Вони стають агресивними, некерованими та зрештою вдаються до відкритої конфронтації з вихователем, використовуючи за будь-якої нагоди фрази кшталт: «Не хочу!», «Не буду!», «Мені це не подобається!» тощо.

Ключові слова:

взаємодія з дитьми;
спонукання до хороших вчинків;
відхилення в поведінці дітей;
відставання в психічному розвитку;
обдаровані діти;
якості вихователя; взаємодія з батьками

Некомфортно почуваються серед інших дошкільники з **порушеннями соціальної адаптації**, особливо на початковому етапі їхнього перебування в групі однолітків. Так само складно адаптуватися й дітям, що походять з іншого етнічного або соціального середовища. Зазвичай стрес, якого вони зазнають у цей період, призводить до **таких наслідків**, як:

- зниження імунітету;
- соматичні розлади;
- пригніченість та апатія;
- відмова відвідувати дошкільний заклад.

У окремих випадках діти, навпаки, **виявляють надмірну прихильність до вихователя** чи інших працівників закладу, відчують емоційну залежність від конкретного дорослого, що яскраво проявляється у їхній поведінці.

Щойно помітивши «улюбленого» вихователя, дитина охоче прощається з батьками на порозі дошкільного закладу. Упродовж дня вона прагне весь час бути поряд з педагогом, обійняти його, прихилитися до нього. Таке вибіркоче і, на перший погляд, позитивне ставлення ускладнює адаптацію дошкільників, ізолює їх від групи однолітків та потребує щодо них особливої делікатності й такту з боку вихователя.

Найліпшим «**помічником**» педагога в подібних ситуаціях є час. Щира зацікавленість дітьми, доброзичливе ставлення, залучення їх до спільних справ, а також спілкування з однолітками неодмінно матиме позитивні результати. Важливо також підтримувати дітей, підказувати їм, як варто вчинити в тій чи тій ситуації, хвалити, а за потреби й поступатися їхнім бажанням та звичкам.

Спонукаати дітей до хороших вчинків

Усі діти потребують позитивного розвитку. Щомиті вони прагнуть пізнавати щось нове, знаходити друзів, комусь допомагати тощо. Від цього дошкільники отримують цілий **спектр приємних переживань**, як-от: радість, задоволення, стан душевного комфорту. Часто від дітей можна почути: «Я люблю годувати птахів», «Киці подобається, коли я з нею розмовляю», «Сьогодні я допоміг Тані піднятися, коли вона впала» тощо. Такі слова не можна ігнорувати. Навпаки, варто всіляко **підтримувати позитивний емоційний фон** щоденного життя групи дітей, їхню схильність до хороших вчинків. А значить — виховувати життєрадісних, психологічно здорових особистостей, які за 20-30 років творитимуть щасливе суспільство.

Спонукаати дітей до хороших справ нескладно. У буденному житті щодня трапляється чимало ситуацій, які сприятимуть цьому.

Дмитрик захворів і не прийшов до дитячого садка. Вихователю слід обговорити цю ситуацію з групою. Варто поставити дітям запитання на кшталт: «Чому Дмитрик захворів? Як його хвороба змінить життя родини? Хто з ним поруч: мама, бабуся, старша сестра? Що він відчуває?». Відтак слід пояснити дітям, що Дмитрику потрібно лікуватися. Доцільно запитати, чи питиме хлопчик ліки без протесту або чи лежатиме в ліжечку, як радив лікар?

Окрім цього, можна обговорити ймовірні почуття Дмитрика. Наприклад, про що він думає або переживає. Так, за допомогою наведених запитань можна спонукати дітей до хороших вчинків — написати листа Дмитрику, зателефонувати йому, намалювати малюнок або передати щось смачненьке. Відтак варто поцікавитися міркуваннями дошкільників щодо того, чи зрадіє Дмитрик їхній підтримці; які почуття виникнуть у них самих від свого хорошого вчинку.

Здійснення хороших вчинків нерозривно пов'язане з приємним самопочуттям дітей, підвищенням їхньої самооцінки. Тож **завдання дорослих** — допомогти дошкільникам віднайти та встановити цей зв'язок. Це одночасно сприятиме й побудові міцного фундаменту взаємодії педагога та його вихованців.

Подолати відхилення поведінки дітей від загальноприйнятих норм

Навіть одноразовий негативний прояв поведінки дітей, як-от несправедливість, жорстокість, нечесність, жадібність у ставленні до однолітків, не минає безслідно. **Особливо складними є випадки**, коли діти не оцінюють адекватно свого вчинку та його наслідків або й узагалі сприймають цей факт позитивно. Коли ж дорослі намагаються втрутитися, завадити певним вчинкам і насварити, у дошкільників здебільшого псується настрій, знижується самооцінка. А всі свої **особистісні ресурси вони спрямовують** на пригнічення й витіснення негативних думок та емоцій.

Коли діти збиралися на музичне заняття, несподівано виявилось, що зникли чешки Оленки. Дівчинка розплакалася. Втішаючи її, вихователь намагалася знайти вихід із ситуації. Раптом до роздягальні зайшов двірник, тримаючи чешки в руках. Як виявилось, він знайшов їх під вікном. Оленка радісно вигукнула: «Мої!». Здавалося б, ситуацію вдалося розв'язати. Утім вихователя занепокоїла думка про те, хто з дітей міг викинути чешки дівчинки у вікно. Пригадавши, що на минулому занятті музичний керівник вирішила призначити ведучою колони Оленку, а не Катю, як зазвичай, вихователь одразу визначила винного — Катя. А це зумовило кілька складних запитань: «Чи варто реагувати одразу? Якщо реагувати згодом, то коли та в який спосіб? Чи варто обговорити ситуацію з усією групою дітей? Як це вплине на їхню поведінку в майбутньому?»

Причини відхилення поведінки дітей від загальноприйнятих, типових для їхнього віку норм і соціальних стандартів можуть бути різними. Зокрема, це трапляється, коли дошкільники не інформовані про призначення певних речей, їх цінність, наслідки, до яких може призвести недотримання правил їх використання. Інколи ж діти просто наслідують поведінку близьких, наприклад, тата й мами, однолітків або персонажів літературних творів, фільмів чи мультфільмів. Та здебільшого причини будь-яких відхилень у поведінці дітей криються в особливостях сімейного виховання та соціального оточення, у якому вони зростають.

Зазначимо, що моральна свідомість у дітей формується поступово. Тож не слід передчасно очікувати від них дотримання всіх визначених правил і норм поведінки. Передусім **варто навчати** їх «моралі в дії» — спонукати використовувати у спілкуванні слова ввічливості, як-от: «будь ласка», «дякую», «добридень», «вибачте» тощо. А вже згодом, у міру дорослішання та під впливом соціального оточення вони самостійно почнуть осмислювати способи своєї поведінки з позиції моральних уявлень, розрізняти добро і зло, гідні й негідні вчинки.

Завдання педагога — вчасно пояснити дітям, як чинити не слід. Адже кількаразове повторення тих самих негативних варіантів поведінки веде до їх стереотипізації, впливає на формування майбутнього характеру особистості. Так, у ситуації зі зникненням потрібної речі (чешок) існує кілька **варіантів поведінки вихователя**, зокрема такі, як:

- *миттєве реагування* — одразу після інциденту вихователь має повідомити дітям про прикрий випадок, що стався у групі, і замість заняття провести розмову з етики. Її ефективність залежить від того, чи зможе педагог віднайти потрібні слова й пояснити наслідки негативного вчинку всім дітям так, аби не образити конкретну дитину;
- *розмова «тет-а-тет»* з дитиною, яка спричинила ситуацію — під час такого спілкування вихователь має обережно, за допомогою навідних запитань, визначити, чи правильним є його припущення. А відтак обговорити з дитиною її вчинок та пояснити, чому так робити не слід;
- *вичікування* — вихователь упродовж кількох днів має уважно поспостерігати за поведінкою дітей. Час знизить гостроту ситуації, а діти повірять у свої пояснення на кшталт: «Чешкам стало нудно, от вони і пішли погуляти», «Може, це чарівник зробив» чи «Баба Яга викрала» тощо. Таймаут дасть змогу вихователю знайти найліпший спосіб розв'язання ситуації;
- *вигадана історія* — вихователь може розповісти дошкільникам казку, в якій **аналогічні події** сталися з іншими дітьми. Оцінивши вчинки казкових персонажів, дошкільники зможуть збагнути й власні, а також ліпше зрозуміти почуття своїх ображених товаришів. Відтак вони поступово вчитимуться самоконтролю, аби в майбутньому поводитися добре.

Обираючи спосіб розв'язання складної ситуації, **вихователь має зважати** й на особистісні якості дітей. Адже одні з них завжди прагнуть бути в центрі уваги, виконувати головні ролі (як у ситуації з Катею). Інші ж, навпаки, уникають однолітків, люблять індивідуальні ігри. Вони часто не знають імен дітей у групі, не розуміють як і про що говорити з ними. До того ж такі дошкільники схильні до хворобливого переживання за почуття власної гідності — бояться, що їх образять, насміхатимуться з них, відберуть іграшку тощо.

Тож **цільове спостереження** практичного психолога за поведінкою дітей та обговорення отриманих результатів з вихователем групи, який апріорі має бачити індивідуальні прояви дітей, вивчати

їх, відчутно допоможе розв'язати проблему. Таке **спільне аналізування** дасть змогу виявити ті невидимі ниточки симпатій-антипатій, що тримають когось із дітей поряд, когось на відстані, продукують в одних світле радісне самопочуття, а в інших — навпаки, сум, страх та сором. А, головне, істотно впливають на формування дитячої особистості.

Сприяти розкриттю обдарованості

Доволі часто чуємо вислів про те, що кожна дитина талановита. Чи справді це так? Аналізуючи поведінку обдарованих дітей, науковці відзначають, що їм **характерна** висока пізнавальна активність, енергійність, готовність до тривалої напруженої роботи — працьовитість. Виконуючи те чи те завдання, вони проявляють неабияку зібраність, концентрацію та уважність. Коло їхніх пізнавальних інтересів постійно розширюється: будь-яка подія, явище, чиїсь слова одразу пробуджують у них цікавість, що виявляється в численних запитаннях: «Чому? Навіщо? Як?» тощо.

Обдаровані діти мають багатий словниковий запас, їм притаманні асоціативне мислення та яскрава уява. Такі діти вміють помітити невідповідності там, де інші не помічають, можуть вільно гратися словами, змінюючи їх значення.

Окрім того, обдаровані діти **здатні одночасно виконувати кілька справ**, генерувати найрізноманітніші ідеї та одразу ж братися втілювати їх. Вони змалечку схильні досліджувати, експериментувати, систематизувати, узагальнювати та робити висновки, що часто зумовлює їх пристрасть до колекціонування. Поступово пізнавальна та пошукова діяльності стають для них домінуючими.

Залежно від того, яке заняття стає для дітей улюбленим, змінюється й їхня емоційна сфера. Так, зацікавлення, хвилювання, радість, трепетне ставлення викликають у душі дошкільників ті явища навколишнього світу, до яких вони чутливі. Наприклад, звуки музики і спів птахів, дзижчання комах або шум вітру тощо спонукають їх узятися за музичний інструмент. Водночас захват, цікавість та перші самостійні спроби прискорюють розвиток внутрішніх процесів і особистісних якостей, що сприяють успішності обраної діяльності в майбутньому.

Улюблене заняття, наче магніт, притягує обдарованих дітей, удається їм одразу легко й без напруження, а отже приносить задоволення й насолоду. Поступово дошкільники увесь свій вільний час присвячують обраній справі, не можуть без неї жити. Вони здатні займатися нею навіть у незручних позах та в несприятливому середовищі. У них завжди багато різноманітних ідей. Їм властиве почуття гумору. Такі діти не знають, що таке нудьга та лінощі.

Допомогти обдарованим дітям почуватися комфортно серед однокласників може лише **особливий вихователь** — теплий, чуйний, такий, що зрозуміє та підтримає їхні інтереси та прагнення. Адже проблеми час від часу виникатимуть. Зокрема, у розвитку особистісних якостей, взаєминах з однокласниками, засвоєнні певних видів соціального досвіду.

Окрім того, реакція близьких на здібності обдарованих дітей може бути різною: від надмірної гордості за свою дитину й експлуатації її здібностей — до заборони займатися улюбленими справами. У цьому разі найпершими **помічниками батьків** також є педагогічні працівники дитячого садка, які допоможуть обрати найоптимальнішу стратегію розвитку здібностей обдарованих дошкільників.

Стимулювати розвиток психіки

Часто педагогам та практичному психологу дошкільного закладу доводиться працювати з **дітьми, які мають відставання в психічному розвитку**. Зазвичай дошкільники з такими відхиленнями не здатні засвоювати знання, передбачені освітньою програмою. Зокрема, у них не сформовані уміння та навички, пов'язані з виконанням різних видів діяльності, а також складно формуються кількісні, просторові, часові уявлення тощо. У такому разі передусім важливо виявити причини відставання. А відтак продумати та реалізувати способи мінімізації його наслідків.

Причинами відставання у психічному розвитку насамперед можуть бути: хвороба, педагогічна занедбаність, умови сімейного виховання, тривале перебування дітей у збідненому середовищі, психологічне і фізичне насильство щодо них тощо. Окрім цього, спричинити відставання можуть: гіперактивність із синдромом дефіциту уваги, певні вади мовлення, порушення, що є наслідком мінімальних мозкових дисфункцій, дисгармонійний розвиток особистості. Особливо загострюються подібні проблеми у старшому дошкільному віці.

Розв'язувати проблеми відставання дітей у психічному розвитку дає змогу:

- індивідуалізація педагогічної взаємодії з дітьми, які відстають у психічному розвитку;
- проведення цілеспрямованої роботи у відповідних напрямках;
- співпраця з батьками.

До роботи з такими дітьми обов'язково мають долучатися й спеціалісти. Зокрема, практичний психолог розробляє індивідуальну програму розвитку конкретної дитини, проводить індивідуальні заняття, ігри, екскурсії з дітьми, організовує консультації для їхніх батьків.

У складних випадках необхідна допомога практичного психолога, а в критичних — навіть психіатра. Утім варто пам'ятати, що психологічне обстеження приховує в собі **ризик завдати дітям психологічної травми** або й узагалі може зумовити навішування «ярлика» психологічної неспроможності, інвалідності. У такій ситуації навіть дорослим складно пережити усі негаразди, а дошкільникам тим паче, адже їхня слабка психіка нездатна чинити опір несприятливим життєвим обставинам.

Співпраця вихователів та практичного психолога є запорукою ефективності педагогічної взаємодії з дітьми, які мають відставання в психічному розвитку, та їхніми батьками.

Робота з дітьми

Вихователь тривалу частину дня перебуває поряд із дітьми. Тож саме він має своєчасно помітити, що хтось з дітей переживає відчуття безвиході, інтелектуального трансу або застиг у фазі дезадаптації. Усвідомлюючи руйнівний вплив такого стану на зростаючу особистість, педагогові слід зробити все можливе, аби вивести дитину з нього. Так, час від часу на конкретних прикладах, **важливо переконувати дітей** у тому, що всі люди різні. Зокрема, пояснювати, що одні діти швидко та легко набувають потрібних вмінь та знань, тоді як іншим доводиться докладати для цього значних зусиль.

Під час роботи з дітьми, які відстають у психічному розвитку, педагогу та практичному психологу доцільно розповідати їм про власні страхи й труднощі, про те, що багато видатних, талановитих людей теж відчували в дитинстві подібне. Водночас слід **говорити кожній дитині** про її особисті переваги, як-от: «Ти швидко бігаєш», «Ти справедливий та чесний», «Ти сміливий», «Ти ніколи не капризуєш та не плачеш» тощо.

Вселяти дітям віру в перемогу, світле майбутнє, спонукати їх до розвитку та пошуку улюбленої, цікавої справи можна за допомогою фраз на кшталт: «Коли повторюєш певні дії багато разів, постійно навчаєшся — ти обов'язково отримаєш бажаний результат», «Коли ти виростеш і будеш займатися улюбленою справою, у тебе все буде добре, ти будеш здібним і талановитим» тощо.

Робота з батьками

Спілкуючись з батьками дітей, які відстають у психологічному розвитку, педагогу та практичному психологу потрібно розв'язувати **такі проблеми, як:**

- сприймання батьками своїх дітей — реальність та очікування;
- оптимізація спілкування батьків та їхніх дітей;
- особливості розвитку дітей — відповідність розвитку віковим нормам, прогнози щодо майбутнього розвитку дітей, набуття дітьми потрібних умінь та знань, вплив на розвиток дітей сімейного виховання, особливі потреби дітей на певному етапі розвитку.

Зазначимо, що розбіжності в поглядах вихователя та батьків під час оцінювання розвитку особистості дітей — доволі звична справа. Тож надто драматизувати ситуацію не варто. Навпаки, **конструктивний обмін думками** може виявитися і корисним, і цікавим водночас. Так, практичний психолог і педагог отримують змогу більше дізнатися про життєву ситуацію кожної дитини, характер родинних взаємин, цікаві факти щодо особливостей виховання в сім'ї тощо. Своєю чергою батьки отримують під час цього спілкування важливу інформацію щодо досягнень та потенційних здібностей своїх дітей. А це сприяє спільному пошуку ефективних способів допомогти дошкільникам подолати ті чи ті труднощі. Ще переконливішою таку інформацію робить наочне ілюстрування.

Наприклад, отримавши від батьків інформацію щодо вмінь дітей, вихователь може запропонувати дошкільникам виконати певне завдання та перевірити, як вони з ним упораються. Спостерігаючи за процесом виконання, педагог має змогу визначити, що саме зумовлює труднощі у тої чи тої дитини, а також на вдосконалення яких навичок потрібно звернути особливу увагу.

Утім не завжди педагогу та практичному психологу доводиться спілкуватися зі свідомими батьками, готовими до співпраці. Адже є особлива група батьків, які не **помічають проблем у розвитку своїх дітей**, поступово звикають до них. Усі намагання вихователя донести до їхньої свідомості «болісну» картину вони сприймають як замах на права дітей та їхню батьківську компетентність. У такому разі психологічна допомога потрібна передусім батькам, яким слід ознайомитися з наявною проблемою як теоретично, так і практично, **набути необхідної компетентності** щодо питань виховання та розвитку дошкільників. Адже саме батькам потрібно обирати для дітей дошкільний навчальний заклад, де найліпше та найадекватніше забезпечуватимуть потреби їхнього розвитку.

Яким має бути вихователь, або Шлях до розуміння

Кожен вихователь має бути передусім компетентним професіоналом і приємною людиною із м'якою, привітною й водночас динамічною та цілеспрямованою манерою спілкування. **Вихователь для дітей** — це еталон справедливості, стабільності, захисник їхніх інтересів, а також життя та здоров'я. А отже, йому слід справді бути еталоном, віднайти й культивувати в своєму серці любов до дітей, щомиті контролювати власну поведінку, налагоджувати особливі взаємини з кожною дитиною. Як це зробити? Допомогти можуть кілька проєктивних вправ.

Уявіть, що дошкільники, які потребують підтримки, — це ваші донечка або син. Відтак зробіть цей образ яскравим, повірте в нього. Після цього у вас зміниться погляд, інтонації голосу, стануть інакшими рухи та зринуть у пам'яті теплі, особливі для кожної дитини слова. Ви будете добирати їх, орієнтуючись на майбутній розвиток дітей, формування їхніх просоціальних якостей.

Уявіть себе такою самою дівчинкою або хлоп'ям, спробуйте поглянути на світ їхніми очима, відчутти їхні нестримні бажання все пізнати, спробувати, перевірити. Пригадайте те, яким непростим і таємничим, а іноді й небезпечним був для вас світ у дитинстві.

Згадайте також власні успіхи й невдачі, тривоги й страхи, людей, яким довіряли. У такий спосіб збережіть у душі наймиліші спогади з дитинства. Це дасть змогу ліпше зрозуміти деяких дошкільників. Відновіть у пам'яті ті почуття й сподівання, які зумовили ваш вибір стати педагогом: прекрасні поривання душі, благородні мотиви тощо.

Таке оновлення свідомості час від часу необхідне усім людям, а педагогу — насамперед. Адже будь-яка діяльність є успішною лише тоді, коли людина, намагаючись оптимізувати певну ситуацію, починає з себе. До того ж, якою б унікальною не була ця ситуація, без усвідомлення мотивів її учасників жодні реакції, дії та вчинки не будуть ефективними. Тож вихователю слід щомиті **уважно придивлятися** до того, як кожна дитина взаємодіє зі світом, зокрема з дорослими та однолітками, знайомими і чужими людьми, дівчатками і хлопчиками, побутовими речами, іграшками, тваринами, рослинами тощо.

Аналізування проблемної ситуації: що потрібно знати

Будь-які дії вихователя будуть малоефективними без глибокого усвідомлення соціально-психологічної суті проблемної ситуації, її причин, особистісних якостей усіх її учасників, імовірних найближчих та відтермінованих ефектів, а також індивідуальних особливостей особистісного розвитку дітей.

Винятково важливо поглянути на проблему крізь призму сприймання дітей. Лише так можна зрозуміти, чим зумовлений **вибір ними певної моделі поведінки** — потребами, бажаннями, цікавістю, емоціями тощо. Формуючи цілісне уявлення про кожну дитину, вихователь та практичний психолог мають зважати на такі чинники, як:

- умови сімейного виховання;
- стан здоров'я та фізичний розвиток;
- вікові та індивідуальні психологічні особливості, як-от тип нервової системи, наявні здібності тощо;
- місце такої дитини в системі групових взаємин;
- події, що передували чи супроводжували конкретну ситуацію.

Аналізуючи проблему, не можна залишати поза увагою й той факт, що зазвичай у складних суперечливих ситуаціях **позиції її учасників** не збігаються. Так, діти здебільшого керуються власною егоцентричною логікою та імпульсами емоційної сфери. Батьки найчастіше амбівалентні в оцінюванні того, що відбувається. З одного боку, вони зацікавлені, аби їхні діти навчилися гідно жити в соціумі, дотримувалися загальноприйнятих норм поведінки. Однак з другого боку — любов до дітей робить батьків поблажливими, зумовлює бажання підтримати вчинки дітей, самотійно виправдати шкоду або й узагалі відмахнутися від проблеми. Водночас позиція педагога орієнтована переважно на виконання стратегічних завдань розвитку й особистісного становлення дошкільників. Це позиція суспільства — виважена й справедлива.

Тож, зважаючи на наявність різних поглядів, варто адекватно оцінити обсяг впливу на ситуацію кожного з її учасників. Адже в одних випадках сильнішою є позиція вихователя, інших — батьків. Звісно, найліпше, коли між педагогом і батьками є **порозуміння і бажання співпрацювати** задля пошуку шляхів і засобів розв'язання проблеми. Утім за певних умов можливе посилення або ослаблення тих чи тих позицій завдяки залученню практичного психолога, адміністрації дошкільного закладу тощо.

Отже, під час освітнього процесу вихователю доводиться взаємодіяти з різними дітьми і до кожної дитини потрібно знайти особливий підхід. Для цього він одночасно має співпрацювати з батьками дітей. Завдання практичного психолога допомогти педагогу провести детальний аналіз усіх аспектів ситуацій, що виникають у колективі дітей. Це дасть змогу адекватно інтерпретувати суть проблеми, віднайти найефективніші способи її розв'язання та підтримувати позитивні й відкриті взаємини з кожною дитиною.